

MADDE 81

PROF. DR. OĞUZ KARADENİZ

PRİM ORANLARI VE DEVLET KATKISI

MADDE 81- Bu Kanun gereğince alınacak sigorta prim oranları aşağıdaki şekildedir:¹

a) Malûllük, yaşlılık ve ölüm sigortaları prim oranı, sigortalının prime esas kazancının % 20'sidir. Bunun %9'u sigortalı hissesi, %11'i işveren hissesidir.

b) (Değişik: 17/4/2008-5754/48 md.) Bu Kanunda belirtilen fiili hizmet süresi zammı uygulanan işlerde 4 üncü maddenin birinci fıkrasının;

1) (a) bendi kapsamında çalışan sigortalılar için uygulanacak malûllük, yaşlılık ve ölüm sigortaları prim oranı, bu maddenin (a) bendinde belirtilen %20 oranına; 40 ıncı maddeye göre 60 fiili hizmet gün sayısı eklenecek işlerde 1 puan, 90 fiili hizmet gün sayısı eklenecek işlerde 1,5 puan, 180 fiili hizmet gün sayısı eklenecek işlerde 3 puan,

2) (c) bendi kapsamında çalışan sigortalılar için ise uygulanacak malûllük, yaşlılık ve ölüm sigortaları prim oranı, bu maddenin (a) bendinde belirtilen %20 oranına; 40 ıncı maddeye göre 60 fiili hizmet gün sayısı eklenecek işlerde 3,33 puan, 90 fiili hizmet gün sayısı eklenecek işlerde 5 puan, 180 fiili hizmet gün sayısı eklenecek işlerde 10 puan,

¹ 2/7/2018 tarihli ve 703 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin 203 üncü maddesiyle 81 inci maddenin birinci fıkrasının (c) ve (f) bentlerinde yer alan "Bakanlar Kurulu" ibareleri "Cumhurbaşkanı" şeklinde değiştirilmiştir.

eklenmesi suretiyle belirlenir ve bu şekilde bulunan oran ile bu maddenin (a) bendinde belirtilen %20 oranı arasındaki farka ait primin tamamı işveren tarafından ödenir.

c) (Değişik: 10/1/2013-6385/9 md.) Kısa vadeli sigorta kolları prim oranı, sigortalının prime esas kazancının %2,25'idir. Bu primin tamamını işveren öder. Bu oranı %1,5 oranına kadar düşürmeye ya da %2,5 oranına kadar artırmaya Cumhurbaşkanını yetkilidir.²

d) (Değişik: 13/2/2011-6111/38 md.) 5 inci maddenin birinci fıkrasının (b) bendinde belirtilenler için prim oranı, prime esas kazançlarının %6'sıdır. Bu prim oranının %1'i kısa vadeli sigorta kolları, %5'i genel sağlık sigortası primidir. Aynı maddenin birinci fıkrasının (e) bendinde belirtilen kursiyerler için prim oranı, prime esas kazançlarının %5,5'idir. Bu prim oranının %1'i kısa vadeli sigorta kolları, %4,5'i genel sağlık sigortası primidir.³

e) (Mülga: 17/4/2008-5754/48 md.)

f) (Değişik: 17/4/2008-5754/48 md.) Genel sağlık sigortası primi, kısa ve uzun vadeli sigorta kollarına tâbi olanlar için 82 nci maddenin birinci fıkrasına göre hesaplanan prime esas kazancın %12,5'idir. Bu primin %5'i sigortalı, %7,5'i ise işveren hissesidir. Yalnızca genel sağlık sigortasına tâbi olanlar ile 60 ıncı maddenin birinci fıkrasının (e) bendi ve bu Kanunun geçici 13 üncü maddesinde belirtilenlerin genel sağlık sigortası primi, prime esas kazancın %12'sidir. (Ek cümle: 23/2/2017-6824/15 md.) Ancak, 60 ıncı maddenin birinci fıkrasının (g) bendine tabi olanlar için genel sağlık sigortası primi, prime esas kazancın %3'ü olup, bu oranı %12'ye kadar artırmaya Cumhurbaşkanını yetkilidir.

g) (Değişik: 17/4/2008-5754/48 md.) 4 üncü maddenin birinci fıkrasının (b) bendi kapsamındaki sigortalılar (a), (c) ve (f) bentlerindeki prim oranlarının toplamı üzerinden primlerini öderler.

h) (Ek: 17/4/2008-5754/48 md.) 4 üncü maddenin birinci fıkrasının (c) bendi kapsamındaki sigortalılara bağlanan veya bağlanacak vazife malüllük aylıkları ile bunların hak sahiplerine bağlanacak ölüm aylıklarının karşılığı olmak üzere, bu kapsamdaki sigortalılar için kamu idarelerinin bütçelerinden ay-

² 28/7/2024 tarihli ve 7524 sayılı Kanunun 28 inci maddesiyle, bu bentte yer alan "%2'sidir." ibaresi "%2,25'idir." şeklinde değiştirilmiş ve aynı bendin üçüncü cümlesinde yer alan "oranına" ibarelerinden sonra gelmek üzere "kadar" ibareleri eklenmiştir.

³ 4/4/2015 tarihli ve 6645 sayılı Kanunun 47 nci maddesiyle bu bentte yer alan "%13,5'idir." ibaresi "%5,5'idir." şeklinde, "%12,5'i" ibaresi "%4,5'i" şeklinde değiştirilmiştir.

rılan sosyal güvenlik kurumlarına devlet primi ödeneklerinin %20'si oranında ek karşılık primi alınır. Ayrılan ek karşılık priminin tamamı kurum bütçelerinin yetkili makamlarca onaylanarak yürürlüğe girdiği tarihi takip eden ay başlarından itibaren altı ay içinde ve aylık eşit taksitlerle ödenir. Genel bütçe kapsamındaki idarelerin ek karşılık primleri Maliye Bakanlığı bütçesine konulacak ödenekten karşılanır.

1) (Ek: 15/5/2008-5763/24 md.) Bu Kanunun 4 üncü maddesinin birinci fıkrasının (a) bendi kapsamındaki sigortalıları çalıştıran özel sektör işverenlerinin, bu maddesinin birinci fıkrasının (a) bendine göre malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primlerinden, işveren hissesinin beş puanlık kısmına isabet eden tutar Hazinece karşılanır. İşveren hissesine ait primlerin Hazinece karşılanabilmesi için, işverenlerin çalıştırdıkları sigortalılarla ilgili olarak bu Kanun uyarınca aylık prim ve hizmet belgelerini yasal süresi içerisinde Sosyal Güvenlik Kurumuna, muhtasar ve prim hizmet beyannamelerini ise Maliye Bakanlığına vermeleri, sigortalıların tamamına ait sigorta primlerinin sigortalı hissesine isabet eden tutarı ile Hazinece karşılanmayan işveren hissesine ait tutarı yasal süresinde ödemeleri, Sosyal Güvenlik Kurumuna prim, idari para cezası ve bunlara ilişkin gecikme cezası ve gecikme zammı borcu bulunmaması şarttır. Ancak Kuruma olan prim, idari para cezası ve bunlara ilişkin gecikme cezası ve gecikme zammı borçlarını 21/7/1953 tarihli ve 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanunun 48 inci maddesine göre tecil ve taksitlendiren işverenler ile 29/7/2003 tarihli ve 4958 sayılı Sosyal Sigortalar Kurumu Kanununa ve 22/2/2006 tarihli ve 5458 sayılı Sosyal Güvenlik Prim Alacaklarının Yeniden Yapılandırılması ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun ile diğer taksitlendirme ve yapılandırma Kanunlarına göre taksitlendiren ve yapılandıran işverenler bu tecil, taksitlendirme ve yapılandırmaları devam ettiği sürece bu fıkra hükmünden yararlandırılır. Bu bent hükümleri; vakıflar tarafından kurulan yükseköğretim kurumları ile okul-aile birliklerince çalıştırılanlar hariç olmak üzere 21/4/2005 tarihli ve 5335 sayılı Kanunun 30 uncu maddesinin ikinci fıkrası kapsamına giren kurum ve kuruluşlara ait işyerleri ile 8/9/1983 tarihli ve 2886 sayılı Devlet İhale Kanununa, 4/1/2002 tarihli ve 4734 sayılı Kamu İhale Kanununa ve uluslararası anlaşma hükümlerine istinaden yapılan alım ve yapım işleri ile 4734 sayılı Kanundan istisna olan alım ve yapım işlerine ilişkin işyerleri, sosyal güvenlik destek primine tabi çalışanlar ve yurt dışında çalışan sigortalılar hakkında uygulanmaz. Hazinece karşılanan prim tutarları gelir ve kurumlar vergisi uygulamalarında gider veya maliyet unsuru olarak dikkate alınmaz. Bu fıkra

ve diğer ilgili mevzuatla sağlanan sigorta prim desteklerinin aynı dönem için birlikte uygulanması halinde, bu destek öncelikle uygulanır. (Mülga yedinci cümle:21/5/2013-6486/5 md.) (Mülga sekizinci cümle: 17/1/2019-7161/41 md.) (Ek cümle: 31/7/2008-5797/2 md.) (Mülga son cümle:21/5/2013-6486/5 md.)⁴⁵⁶⁷

i) (Ek: 21/5/2013-6486/5 md.) Özel sektör işverenlerinin yurt dışındaki işyerlerinde çalıştırılmak üzere 4 üncü maddenin birinci fıkrasının (a) bendi kapsamında sigortalı olarak yurtden götürülen sigortalılar için, bu maddenin (f) bendine göre prime esas kazanç üzerinden ödenecek primin işveren hissesinin beş puanlık kısmına isabet eden tutar Hazinece karşılır. Bu bent hükümlerinden faydalanabilmek için; çalıştırdıkları sigortalılarla ilgili olarak işverenler tarafından bu Kanun uyarınca verilmesi gereken aylık prim ve hizmet belgelerinin yasal süresi içinde Kuruma, muhtasar ve prim hizmet beyannameler-

⁴ 31/7/2008 tarihli ve 5797 sayılı Kanununun 2 nci maddesiyle; bu bentte yer alan "29/7/2003 tarihli ve 4958 sayılı Sosyal Güvenlik Prim Alacaklarının Yeniden Yapılandırılması ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanuna göre yapılandırılan işverenler bu tecil ve taksitlendirme ile yapılandırmaları devam ettiği sürece" ibaresi "29/7/2003 tarihli ve 4958 sayılı Sosyal Sigortalar Kurumu Kanununa ve 22/2/2006 tarihli ve 5458 sayılı Sosyal Güvenlik Prim Alacaklarının Yeniden Yapılandırılması ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun ile diğer taksitlendirme ve yapılandırma Kanunlarına göre taksitlendiren ve yapılandıran işverenler bu tecil, taksitlendirme ve yapılandırmaları devam ettiği sürece" şeklinde değiştirilmiştir.

⁵ 13/2/2011 tarihli ve 6111 sayılı Kanununun 38 inci maddesiyle, bu bentte yer alan "Bu fıkra hükümleri Kamu idareleri işyerleri ile bu Kanuna göre sosyal güvenlik destek primine tabi çalışanlar ve yurt dışında çalışan sigortalılar hakkında uygulanmaz." Cümlesi "Bu bent hükümleri; 21/4/2005 tarihli ve 5335 sayılı Kanununun 30 uncu maddesinin ikinci fıkrası kapsamına giren kurum ve kuruluşlara ait işyerleri ile 8/9/1983 tarihli ve 2886 sayılı Devlet İhale Kanununa, 4/1/2002 tarihli ve 4734 sayılı Kamu İhale Kanununa ve uluslararası anlaşma hükümlerine istinaden yapılan alım ve yapım işleri ile 4734 sayılı Kanundan istisna olan alım ve yapım işlerine ilişkin işyerleri, sosyal güvenlik destek primine tabi çalışanlar ve yurt dışında çalışan sigortalılar hakkında uygulanmaz." şeklinde, aynı bentte yer alan "Bu fıkra ile düzenlenen destek unsurundan diğer ilgili mevzuat uyarınca ayrıca yararlanmakta olan işverenler aynı dönem için ve mükerrer olarak bu destek unsurundan yararlanamaz. Bu durumda, işverenlerin tercihleri dikkate alınmak suretiyle uygulama, destek unsurlarından sadece biriyle sınırlı olarak yapılır." Cümleleri "Bu fıkra ve diğer ilgili mevzuatla sağlanan sigorta prim desteklerinin aynı dönem için birlikte uygulanması halinde, bu destek öncelikle uygulanır." şeklinde değiştirilmiştir.

⁶ 15/7/2016 tarihli ve 6728 sayılı Kanununun 47 nci maddesiyle, bu bendin ikinci cümlesinde yer alan "belgelerinin" ibaresi "belgelerini" şeklinde değiştirilmiş ve aynı bende "yasal süresi içerisinde Sosyal Güvenlik Kurumuna" ibaresinden sonra gelmek üzere ", muhtasar ve prim hizmet beyannamelerini ise Maliye Bakanlığına" ibaresi eklenmiştir.

⁷ 2/12/2016 tarihli ve 6764 sayılı Kanununun 58 inci maddesiyle, bu bendin dördüncü cümlesine "Bu bent hükümleri;" ibaresinden sonra gelmek üzere "vakıflar tarafından kurulan yükseköğretim kurumları ile okul-aile birliklerince çalıştırılanlar hariç olmak üzere" ibaresi eklenmiştir.

rinin ise Maliye Bakanlığına verilmesi, bu sigortalılara ilişkin olarak yatırılması gereken sigorta primi tutarlarının Hazinece karşılanmayan kısmının yasal süresi içinde işverenlerce ödenmiş olması ve bu işverenlerin Kuruma prim, idari para cezası ve bunlara ilişkin gecikme cezası ve gecikme zammı borcunun bulunmaması şarttır. Ancak Kuruma olan prim, idari para cezası ve bunlara ilişkin gecikme cezası ve gecikme zammı borçlarını 6183 sayılı Kanunun 48 inci maddesine göre tecil ettiren ve taksitlendiren işverenler ile taksitlendirme ve yapılandırma kanunlarına göre taksitlendiren ve yapılandıran işverenler bu tecil, taksitlendirme ve yapılandırmaları devam ettiği sürece bu bent hükmünden yararlandırılır. 5335 sayılı Kanunun 30 uncu maddesinin ikinci fıkrası kapsamına giren kurum ve kuruluşlara ait işyerleri; 2886 sayılı Kanun ve 4734 sayılı Kanun hükümlerine istinaden yapılan alım ve yapım işleri, 4734 sayılı Kanundan istisna olan alım ve yapım işlerine ilişkin işyerleri; ek 2 nci madde kapsamında uygulanan teşvikten yararlanan işyerleri ile sosyal güvenlik destek primine tabi tutulmak suretiyle çalışanlar hakkında bu bent hükümleri uygulanmaz. Hazineden karşılanan prim tutarları, işverenler bakımından gelir ve kurumlar vergisi matrahının tespitinde gider veya maliyet unsuru olarak dikkate alınmaz.⁸

j) (Ek: 20/8/2016-6745/62 md.) İsteğe bağlı sigortalılar ve muhtar sigortalılar hariç bu Kanunun 4 üncü maddesinin birinci fıkrasının (b) bendi kapsamındaki sigortalıların malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primlerinden, beş puanlık kısmına isabet eden tutar Hazinece karşılanır. Sigortalıların bu prim indiriminden yararlanabilmeleri için primlerin Hazinece karşılanmayan kısmının yasal süresi içinde ödenmesi, Kuruma kendi sigortalılıklarından kaynaklanan prim, idari para cezası ve bunlara ilişkin gecikme cezası ve gecikme zammı borcunun bulunmaması şarttır. Ancak Kuruma olan prim, idari para cezası ve bunlara ilişkin gecikme cezası ve gecikme zammı borçlarını taksitlendiren veya yapılandıran sigortalılar bu taksitlendirme veya yapılandırma işlemleri devam ettiği sürece bu bent hükmünden yararlandırılır. Borçlanma ve ihya kapsamındaki primlerden dolayı bu indirimden yararlanılmaz. Hazinece karşılanan prim tutarları gelir ve kurumlar vergisi uygulamalarında gider veya maliyet unsuru olarak dikkate alınmaz.⁹

⁸ 15/7/2016 tarihli ve 6728 sayılı Kanunun 47 nci maddesiyle, bu bendin ikinci cümlesinde yer alan “yasal süresi içinde Kuruma” ibaresinden sonra gelmek üzere“, muhtasar ve prim hizmet beyannamelerinin ise Maliye Bakanlığına” ibaresi eklenmiştir.

⁹ 17/4/2017 tarihli ve 690 sayılı KHK'nin 46 ncı maddesiyle, bu bentte yer alan “İsteğe bağlı sigortalılar” ibaresinden sonra gelmek üzere “ve muhtar sigortalılar” ibaresi eklenmiş, daha sonra

k) (Ek: 11/5/2018-7143/22 md.) 31/12/1960 tarihli ve 193 sayılı Gelir Vergisi Kanununun mükerrer 20 nci maddesi kapsamında genç girişimcilerde kazanç istisnasından faydalanan ve mükellefiyet başlangıç tarihi itibarıyla 18 yaşını doldurmuş ve 29 yaşını doldurmamış olanlardan, bu Kanunun 4 üncü maddesinin birinci fıkrasının (b) bendinin (1) numaralı alt bendi kapsamında 1/6/2018 tarihinden itibaren ilk defa sigortalı sayılan gerçek kişilerin primleri, 1 yıl süreyle 82 nci madde uyarınca belirlenen prime esas kazanç alt sınır üzerinden Hazinece karşılanır. Adi ortaklıklar ve şahıs şirket ortaklıklarında sadece bir ortak bu fıkra hükmünden yararlandırılır.

(Ek fıkra: 21/5/2013-6486/5 md.) Bu Kanunun 4 üncü maddesinin birinci fıkrasının (a) bendi kapsamında sigortalı çalıştıran özel sektör işyerlerine uygulanmak üzere, birinci fıkranın (1) bendinde belirtilen ve Hazinece karşılanan puana, prime esas kazanç alt sınırı üzerinden altı puana kadar ilave puan eklemeye, sosyo-ekonomik gelişmişlik endeksini dikkate almak suretiyle ilave puan uygulanacak illeri ve uygulama süresini belirlemeye Cumhurbaşkanı yetkilidir.¹⁰¹¹

(Değişik fıkra: 17/4/2008-5754/48 md.) Devlet, Kurumun ay itibarıyla tahsil ettiği malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları ile genel sağlık sigortası priminin dörtte biri oranında Kuruma katkı yapar. Devlet katkısı olarak hesaplanacak tutar talep edilen tarihi takip eden 15 gün içinde Hazinece Kuruma ödenir.

(Ek fıkra: 21/5/2013-6486/5 md.) Yapılan kontrol ve denetimlerde, çalıştırdığı kişileri sigortalı olarak bildirmediği veya bildirilen sigortalının fiilen çalışmadığının tespit edilmesi hâlinde, işverenler bir yıl süreyle bu maddeyle sağlanan destek unsurlarından yararlanamaz. Bu madde kapsamındaki teşvikten yersiz olarak faydalandığının tespiti hâlinde, yararlanılan teşvik tutarı işverenden gecikme cezası ve gecikme zammı ile birlikte tahsil edilir.

(Ek fıkra: 21/5/2013-6486/5 md.) Bu maddenin uygulanmasına ilişkin usul ve esaslar Bakanlık, Maliye Bakanlığı ve Hazine Müsteşarlığı tarafından müştereken belirlenir.

bu hüküm 1/2/2018 tarihli ve 7077 sayılı Kanunun 42 nci maddesiyle aynen kabul edilerek kanunlaşmıştır.

¹⁰ 29/1/2016 tarihli ve 6663 sayılı Kanunun 28 inci maddesiyle bu fıkradayere alan "On ve üzerinde sigortalı çalıştıran işyerlerine" ibaresi "Bu Kanunun 4 üncü maddesinin birinci fıkrasının (a) bendi kapsamında sigortalı çalıştıran özel sektör işyerlerine" şeklinde değiştirilmiş olup, söz konusu değişikliğin, 6663 sayılı Kanunun yayımı tarihi olan 10/2/2016 tarihini takip eden ay başında yürürlüğe gireceği adı geçen Kanunun 35 inci maddesi ile hüküm altına alınmıştır.

¹¹ 2/7/2018 tarihli ve 703 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin 203 üncü maddesiyle bu fıkradayere alan "Bakanlar Kurulu" ibaresi "Cumhurbaşkanı" şeklinde değiştirilmiştir.

KAYNAKLAR

- Çuhruk, Mahmut H.Servet Çolakoğlu, A. Avni Bükey, Sosyal Sigortalar, Kanun, Şerh, İctihat, Olgaç Matbaacılık, Ankara, 1977, s.661
- Fişek, Gürhan Şerife Türcan Özsuca, Mehmet Ali Şuğle, Sosyal Sigortalar Kurumu tarihi, 1946-1996, Sosyal Sigortalar Kurumu Yayın No: 568, Ankara1998, s.158
- Güzel, Ali Ali Rıza Okur, Nurşen Caniklioğlu, Sosyal güvenlik Hukuku, Beta, Yenilenmiş 18. Bası, İstanbul, 2020 s., s.231
- Karadeniz, Oğuz. Dünya’da ve Türkiye’de iş kazaları ve meslek hastalıkları ve sosyal koruma yetersizliği. Çalışma ve Toplum, 2012, 3.34: 15-73.
- Karadeniz Oğuz, Sosyal Sigorta Sisteminde Norm ve Standart Sorunu ve Bağımlı Çalışma Statüsüne Sızmalar (4/B’ye Gerek Kaldı Mı?). Sosyal Güvenlik Dünyası Dergisi.2012, S.82. ss.12-24.
- Karadeniz Oğuz, Hülya Kabakçı Karadeniz, SSK’ya Sahte Sigortalı Bildirimi ve Sonuçları, Mali Çözüm Dergisi 2003, 12 (62), 3-13,
- Karadeniz, Oğuz, Work accidents, social securitycosts of employers and new policies suggestions to reduce work accidents in Turkey Second Working Meeting of the ROWER Project Sandanski, Bulgaria 15-16 April 2010
- Kıdak, Erkan Kargo Taşımacılığında Kendi Hesabına Çalışma Aldatmacası Esnaf Kurye Modeli, TÜM TİS Yayınları, İstanbul 2021
- Karadeniz, Oğuz, Sosyal Sigortalar Kurumunun Prim Tarh, Tahakkuk ve Tahsil Yöntemleri, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir,2003
- Kılıç, Mustafa T ürk sosyal sigorta sisteminde bir problem alanı: Sahte sigortalılık, Gazi Üniversitesi SBE Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2023, Güven Ballı;, Mehmet Akif. Altunay Sosyal Güvenlik Hileleri. Akademisyen Kitabevi, 2023.
- Öztepe;Nagihan Durusoy Sezgi Akbaş,. Türkiye’de kendi adına ve hesabına çalışanların sosyal güvenliği. Sosyal güvenlik dergisi, 2018, 8.1: 67-94
- SGK, 13.11.2008 tarih ve 2008-93 sayılı Genelge
- SGK, 19/07/2018 Tarih ve 2918
- SGK, 2013-30 sayılı Genelge
- SGK, 2013-30 sayılı Genelge
- SGK, 2013-30 sayılı Genelge
- SGK, 22/07/2013 Tarih ve 2013-30 sayılı Genelge
- SGK, 22711/2016 Tarih ve 2016/16 sayılı Genelge
- SGK, İdari Para Cezaları Genelgesi, 01/04/2020 tarihli,
- Sözer Ali Nazım, Sosyal Sigorta İlişkisi Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları No:0906. AR.89.012.074 İzmir 1991

Topcuk, Yılmaz “Kanunen Ücret Alındığı Halde Fiilen Çalışılmayan Sürelerde Sigortalık Durumu”, Yaklaşım Aylık Dergi, Yıl:11, Sa:131, Kasım 2003
www.destekal.sgk.gov.tr (Erişim Tarihi:01/12/2024)

GİRİŞ

5510 sayılı Kanun’a göre prim oranları sigortalı, işveren, kendi hesabına çalışan ve isteğe bağlı çalışanlar açısından ayrı ayrı belirlenmiştir. Yapılan işe, sektöre göre işverenlerin ödeyeceği sigorta primlerinde farklı oranlar belirlenmiştir. Örneğin, filli hizmet süresi zammı ile daha erken yaşlılık aylığına hak kazanan sigortalıların işverenlerinin ödeyeceği sigorta primi de yüklenmektedir. Diğer yandan, 5510 sayılı Kanun m.81 ile kanun koyucu özel sektörde istihdamı desteklemek ve prim tahsilatını arttırmak için 5 puanlık prim teşvikleri de uygulanmaktadır. Devlet katkısı ise, Kurumun tahsil ettiği prim miktarının $\frac{1}{4}$ ’ü ile sınırlı değildir. Belirli sektör gruplarının primleri hazinece karşılanmaktadır. Ancak, her bir prim teşviğinden yararlanmanın çeşitli koşulları da vardır. Çalışmamızda 81. Maddede yer alan çeşitli prim oranları ile madde de yer alan prim teşvikleri Yargıtay Kararları, kurum uygulamaları ve literatür çerçevesinde açıklanmaya çalışılmıştır. Ancak hemen belirtelim ki prim teşvikleri sadece 81 inci maddede düzenlenmemiştir.5510 sayılı Kanun’un ek 2. Maddesi 4847 Sayılı İş Kanunu, ve 4447 sayılı İşsizlik Sigortası Kanunu ve 2828 Sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu başta olmak üzere, çeşitli kanunlarda halen yürürlükte olan on beş sosyal sigorta prim teşviği bulunmaktadır.¹²

I- PRİM ORANLARI

5510 sayılı Kanun’da sigorta prim oranları 506 sayılı Kanun’da olduğunun aksine her bir sosyal sigorta riski için ayrı ayrı belirlenmemiştir. Bunun yerine riskler ödenek, gelir ve aylıklar yönüyle kısa ve uzun vadeli riskleri, sağlık edimleri açısından ise genel sağlık sigortası başlığı altında toplanmıştır. Kısa vadeli sigorta kolları prim oranı iş kazası ve meslek hastalığı, hastalık, analık; uzun vadeli sigorta kolları primi ise malullük yaşlılık ve ölüm sigortasını kapsamaktadır.

Kısa vadeli sigorta kolları prim oranı 5510 sayılı Kanun ilk yürürlüğe girdiği tarihte işyerinin tehlike sınıf ve derecesine göre belirleniyordu. Prim oranları 6385 sayılı kanun ile 2013 yılında değişene kadar işin tehlike sınıf ve derecesine göre %1 ile %6,5 oranı arasında değişiyordu. Bunun temel nedeni, işyerindeki tehlikeler ve kaza riski arttıkça işyerinde prim miktarını artırmak düşüncesi idi. **da artıyordu.** Gerçekten de madende yer altında çalışan içinin kaza riski, büroda çalışanın yaklaşık 6,5 katıdır. Bu durumda da kaza riski

¹² Söz konusu prim teşvikleri ve yasal düzenlemeleri için bkz. www.destekal.sgk.gov.tr (Erişim Tarihi:01/12/2024)

yüksek olan işyeri işverenlerinden daha yüksek prim almak yerinde olacaktır. Diğer yandan, prim oranları eski sistemde tehlike ağırlığına göre sınıflara, sınıflar da alınmış tedbirlere göre derecelere ayrılmaktaydı.¹³ Son 3 yılda işyerinde kırk bin gün ölümlü kaza meydana gelmemiş ise prim miktarı azalıyor, kaza meydana gelmiş ise artıyordu¹⁴. Bu sistem bonus-malus (ödül-ceza) olarak adlandırılmaktadır¹⁵. Böylelikle iş sağlığı ve güvenliği önlemlerini almış, ölümlü ve sürekli iş görmezlikle sonuçlanmış kaza sayısı olan işverenler de ödüllendirilmekteydi.¹⁶ 2013 yılında 6385 yılında yapılan düzenleme ile prim oranları tüm sektörler için %2 ye çıkarılmıştır. Belirtilen prim oranı 28/7/2024 tarihli ve 7524 sayılı Kanun ile %2,252e yükseltilmiştir. İş kazaları ve meslek hastalıkları sigortası priminin tamamını işverence karşılanması iki neden bağlanmaktadır. Bunlardan bir tanesi söz konusu riskin işyerinin çalışma koşullarından doğmuş olması, ikincisi ise işyerinden kar elde eden işverenin işyerinden doğacak zararlardan da sorumlu tutulmasıdır¹⁷. Ancak, 5510 sayılı Kanun sonrası kısa vadeli sigorta kolları prim oranı hastalık ve analık nedeniyle meydana gelen geçici iş görmezlik riskleri için de alınmaktadır. Oysa hastalık riski işveren kadar sigortalıyı da yakından ilgilendiren bir risktir. Ancak bu durumda sigortalıdan geçici iş görmezlik ödeneği edimi için ayrı bir prim alınmamaktadır.

Uzun vadeli sigorta kolları prim oranı ise başta yaşlılık olmak üzere prim ödeyen (aktif sigortalı), yaşlılık aylığı alan (pasif) sigortalı sayısına göre kişilerin çalışma süresi, hayatta kalma beklentisi vb. kriterler dikkate alınarak aktüeryal hesaplamalar sonucu belirlenmektedir¹⁸. 5417 sayılı İhtiyarlık Sigortası Kanununun yürürlüğe girdiği tarihte malullük, yaşlılık, ölüm sigortası prim oranı %8 'di. Söz konusu oranının 4 puanı işçi 4 puanı ise işçi his-

¹³ Ali Güzel, Ali Rıza Okur, Nurşen Caniklioğlu, Sosyal güvenlik Hukuku, Beta, Yenilenmiş 18. Bası, İstanbul, 2020 s., s.231

¹⁴ Kısa Vadeli Sigorta Kolları Prim Tarifesi Bakanlar Kurulu Kararı, Karar Sayısı : 2008/14173 ,19/09/2008 tarih ve 27102 sayılı (2. Mükerrer) Resmi Gazete a) Kurum, her yıl yapacağı hesaplamalar ile dereceleme hesabının yapıldığı yıldan önceki 3 takvim yılı içinde aynı işkolunda kırkbin ve daha fazla gün için sigorta primi tahakkuk ettirmiş olan işyerlerini derecelmeye tabi tutar. b) Bu işyerlerinin girecekleri tehlike dereceleri; derecenin belirlendiği yıldan önceki 3 takvim yılı içinde meydana gelerek Kurum kayıtlarına intikal eden ve işyerlerinin özel şartları ile tehlikeyi önlemek için alınmış olan emniyet tedbirlerinin de sonucunu gösteren iş kazaları, meslek hastalıkları, sürekli iş görmezlik ve ölüm olaylarına göre işyerlerinin tehlike ağırlığı dikkate alınarak Kurum tarafından üst, normal veya alt derece olarak belirlenir.

¹⁵ Oğuz, Karadeniz, Work accidents, social securitycosts of employers and new policies suggestions to reduce work accidents in Turkey Second Working Meeting of the ROWER Project Sandanski, Bulgaria 15-16 April 2010

¹⁶ Oğuz Karadeniz,, Sosyal Sigortalar Kurumunun Prim Tarh, Tahakkuk ve Tahsil Yöntemleri, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir,2003 s.23

¹⁷ Mahmut Çuhruk, H.Servet Çolakoğlu, A. Avni Bükey, Sosyal Sigortalar, Kanun, Şerh, İçtihat, Olgaç Matbaacılık, Ankara, 1977, s.661

¹⁸ Karadeniz, 2003, s.27-28 dn.94

sesiydi. Söz konusu oran yıllar içinde yükselmiştir. 1981'den beri malullük, yaşlılık, ölüm sigortası prim oranı sigortalılar için %9, işverenler için ise %11 olarak uygulanmaktadır.¹⁹

Genel sağlık sigortası prim oranı %12,5'dur. Sigortalı hissesi %5, işveren hissesi ise %7,5 olarak belirlenmiştir. Genel sağlık sigortası prim oranında da sistemin finansal sürdürülebilirliği açısından aktüeryal hesaplamalar önemlidir. Yaşlı nüfus oranı, obezite, sigara gibi sağlık riskleri de dikkate alınarak sağlık harcamalarının mevcut prim gelirleri ile karşılanamaması halinde mevcut prim oranları arttırılabilir. Ancak uygulamada Kurumun Sağlık Uygulama Tebliği ile geri ödeme listesini belirleyerek sağlık harcamalarını kontrol altına almaya çalıştığı söylenebilir.

Tablo 1 : Genel Prim Oranları

Sigorta Kolları	Sigortalı Hissesi (%)	İşveren Hissesi (%)	Toplam Hisse (%)
Kısa Vadeli Sigorta Kolları Primi	-	2,25	2,25
Malullük Yaşlılık ve Ölüm Sigortası Primi	9	11	20
Genel Sağlık Sigortası Primi	5	7,5	12,5
İşsizlik Sigortası Primi	1	2	3
Toplam	15	22,5	37,75

Kaynak:5510 sayılı Kanun'dan yararlanılarak oluşturulmuştur.

Uzun vadeli sigorta kolları prim oranı işveren hissesi özellikle sigortalının yıpranmasına bağlı olarak artmaktadır. Artışın nedeni fiili hizmet süresi zammı nedeniyle sigortalının gün sayısını daha çabuk doldurması ve daha erken yaşlılık aylığına hak kazanmasıdır. Böylelikle sigortalının erken emekliliğinin maliyeti bir ölçüde işverene yansıtılmaktadır. Uzun vadeli sigorta kolları işveren hissesi primi 60 fiili hizmet gün sayısı eklenecek işlerde 1 puan, 90 fiili hizmet gün sayısı eklenecek işlerde 1,5 puan, 180 fiili hizmet gün sayısı eklenecek işlerde 3 puan olarak arttırılmaktadır. Oranların fiili hizmet gün sayısına göre arttığı görülmektedir.

Fiili hizmet süresi zammı verilen kamu görevlilerinde ise işverenlerin prim oranları işçilere göre daha yüksektir. Uzun vadeli sigorta kolları prim oranına (%20) kamu görevlileri için 60 fiili hizmet gün sayısı eklenecek işlerde 3,33 puan, 90 fiili hizmet gün sayısı eklenecek işlerde 5 puan, 180 fiili hizmet gün sayısı eklenecek işlerde 10 puan eklenecek ve tutar kamu işvereni tarafından ödenecektir.

¹⁹ Gürhan Fişek, Şerife Türcan Özsuca, Mehmet Ali Şuğle, Sosyal Sigortalar Kurumu tarihi, 1946-1996, Sosyal Sigortalar Kurumu Yayın No: 568, Ankara1998, s.158

II- PRİM TEŞVİKLERİ VE DEVLET KATKISI

A- 5 PUANLIK GENEL PRİM TEŞVİKİ

Prim teşvikleri aktif işgücü piyasası politikaları içinde yer alırlar. Amaç, işgücü maliyetini düşürerek işverenin daha fazla kayıtlı istihdam sağlamasıdır. Ancak işverene 5 puanlık prim teşviki uygulanırken emek yoğun ya da sermaye yoğun ayrımı gözetilmemektedir. Dolayısıyla prim teşvikinden emek maliyetinin yüksek olduğu tekstil, giyim eşyaları gibi sektör emek maliyetinin toplam ciro ya da katma değer içinde yüksek olduğu sektörlerin yanı sıra, emek maliyetinin düşük olduğu sermaye yoğun sektörler de söz konusu teşvikten yararlanmaktadır.

Sosyal sigorta primlerinin toplam maliyet içinde düşük olduğu sermaye yoğun sektörlerin söz konusu teşvikten yararlanmasının SGK'nın prim gelirlerini azalttığı düşünülmektedir. Sosyal prim teşviki olmasa da zaten sigortalı işçi çalıştıracak ve istihdam yaratacak sektörler de söz konusu teşvikten yararlanmaktadır. Üstelik teşvikten yararlanma miktarı işçinin SGK'ya bildirilen sigorta prime esas kazancı üzerinden hesaplanmaktadır. Böylelikle yüksek ücretli, sendikalı ve toplu iş sözleşmeli işçi çalıştıran, kayıt dışı işçi çalıştırma ihtimali olmayan büyük işverenler de yüksek tutarlı prim teşviklerinden yararlanmaktadır.

5510 sayılı Kanun'a primlerin düzenli ödenmesini sağlamak, prim tahsilatını arttırmak, kayıt dışı istihdamı azaltmak için 2008 yılında 5 puanlık prim teşvigi maddesi eklenmiştir. Teşvik 01.10.008 tarihinden itibaren uygulanmaya başlanmıştır. Prim teşvikinden yararlanmanın bazı koşulları bulunmaktadır. Beş puanlık prim teşvikinden yararlanma koşulları aşağıda incelenmiştir:

1. İşveren Açısından Şartlar

Kanun hükmüne göre, işverenin prim teşvikinden yararlanabilmesi için özel sektör işverenlerinin Kuruma olan prim belgelerini yasal süresi içinde verme, primleri yasal süresi içinde ödeme, kayıt dışı işçi çalıştırmama ve sahte sigortalı bildiriminde bulunmama gibi şartlar aranmaktadır. Söz konusu şartlar aşağıda incelenmiştir.

a. Kamu Sektörü İşvereni Olmamak veya Kamu İhale Kanunlarına Göre Alım ve Yapım İşlerinden Olmamak

Teşvikten yararlanmanın amacı özel sektörün prim tahsilatını hızlandırmak, özel sektörde kayıt dışı istihdamı engellemektir. Kamudan ihale ile iş alan işverenler ile kamu kurumları söz konusu prim teşviklerinden yararlanamamaktadır. Bunun temel nedeni, kamu kurumlarının harcamalarının zaten kamu gelirleri ile finanse edilmesidir. Kamu işyerlerinin neler olduğunun tespiti için kamudan emekli olup da tekrar kamuda görev alamayacakların tespiti ile ilgili 5335 sayılı Kanun'a atıf yapılmıştır. Söz konusu fıkraya göre; *genel bütçeye dahil daireler, katma bütçeli idareler, döner sermayeler, fonlar, be-*

lediyeler, il özel idareleri, belediyeler ve il özel idareleri tarafından kurulan birlik ve işletmeler, sosyal güvenlik kurumları, bütçeden yardım alan kuruluşlar ile özel kanunla kurulmuş diğer kamu kurum, kurul, üst kurul ve kuruluşları, kamu iktisadi teşebbüsleri ve bunların bağlı ortaklıkları ile müessese ve işletmelerinde ve sermayesinin %50'sinden fazlası kamuya ait olan diğer ortaklıklar kamu işverenidir. Dolayısıyla belediye iştiraklerinde ya da üniversite döner sermayesinde çalışan işçiler için kamu işyeri sayılmakta ve söz konusu işyerlerinde çalışanlar için işveren 5 puanlık prim teşvikinden yararlanamamaktadır.

Kamu ihale kanunları kapsamında (2886 sayılı kanun ve 4734 sayılı Kanun'a göre yapılan alım ve yapım işlerinde çalışan sigortalılar için işverenler söz konusu prim teşvikinden yararlanamayacaktır. Kurum uygulamasında kamu işyeri kodu olan 1 ve 3 ile başlayan işyerlerinin işverenleri prim teşvikinden yararlanamayacaktır.²⁰

b. Prim Belgelerinin Yasal Süresi İçerisinde Sosyal Güvenlik Kurumuna Verilmesi

Prim belgelerinin yasal süresi içinde verilmesi beş puanlık prim teşvikinden yararlanmanın koşullarından birisidir. Söz konusu hükme karşın doğal afet, salgın hastalık vb. meydana geldiğinde ya da Kurum bilgi işlem sisteminden kaynaklanan sorunlar oluştuğunda Kurum Yönetim Kurulu kararı ile prim belgelerinin verilme süresi ertelenebilmektedir. Belirtilen durumlarda ve belirtilen nedenle işverenler prim belgelerini yasal süresi dışında Kurumun belirlediği tarihler içinde verilerse 5 puanlık prim teşvikinden yararlanmaya devam edeceklerdir.

c. Tahakkuk Eden Primlerin Yasal Süresi İçinde Ödenmesi Ve İşverenin, Kuruma Prim, İdari Para Cezası İle Bunlara İlişkin Gecikme Cezası Ve Gecikme Zammı Borcunun Bulunmaması veya Söz Konusu Borçların Yapılandırılmış Olması

Tahakkuk eden primlerin izleyen ayın sonuna kadar ödenmesi gerekmektedir. Yasal sürenin resmi tatile gelmesi durumunda izleyen ilk işgücü ödenen primlerde zamanında ödenmiş sayılacaktır. İşverenin işyerlerinin şubeler halinde farklı il müdürlüklerinde olması prim borcu olmama şartı her bir işyeri için ayrı değerlendirilecektir. Örneğin işverenin İstanbul'daki işyerinin prim borcu bulunmamakta iken, Adana'daki işyerinden dolayı prim borcu varsa işveren İstanbul'daki işyeri için prim teşvikinden yararlanabilecektir.²¹ İşverenin prim borcu bulunmasına rağmen prim borcu yapılandırılmış ve taksitide bağlanmış ise işveren taksitlerini düzenli ödediği takdirde prim teşvikinden yararlanmaya devam edecektir.

²⁰ SGK, 13.11.2008 tarih ve 2008-93 sayılı Genelge s. 2

²¹ SGK, 2008-93, s.2-3

d. Kayıt Dışı Sigortalı Çalıştırılmaması ya da Sahte Sigortalı Bildiriminde Bulunulmaması

Kayıt dışı sigortalı çalıştırma çalışanın çalışmalarının SGK'ya hiç bildirilmemesi ya da gün ya da ücret olarak eksik bildirilmesini ifade eder. İşveren prim teşvikinden yararlanabilmesi için işyerinde sigortasız işçi tespiti yapılmaması gerekir. Belirtelim ki, sigortalının çalışmasının gün ya da ücret olarak eksik bildirilmesi prim teşvikinden yararlanmaya engel değildir²². Kanun koyucu söz konusu düzenleme ile kayıt dışı istihdamı v ve sahte sigortalılığı engellemeyi ve çalışanların sosyal güvenliğini sağlamayı hedeflemiştir. Ancak Türkiye'de sigortasız çalışma kadar, SGK'ya eksik ücret bildirimini yaygındır.²³ Dolayısıyla, söz konusu uygulamanın kayıt dışı istihdamın bir türü olan eksik ücret bildirimini ile mücadelede etkili olmayacağı söylenebilir.

Sahte sigortalılık ise işyerinde fiilen çalışmayan kişilerin çalışmalarının Kuruma çalışmış gibi bildirilmesidir. Sosyal sigortalı olmanın en önemli koşullarından bir tanesi de işyerinde fiili çalışmadır²⁴. Fiili çalışmanın olmadığı durumlarda gerçek dışı (sahte) sigorta bildiriminden söz edilir. Sahte sigortalılık en az kayıt dışı istihdam gibi sosyal güvenlik sisteminin en önemli sorun alanlarından bir tanesidir.

Gerçek dışı sigortalı bildirimini pek çok nedeni bulunmaktadır²⁵. Bunlar arasında kişilerin sosyal sigorta edimlerinden (ödenek, gelir ve aylıklardan) yararlanma isteğidir. Çalışma yaşamları boyunca kayıt dışı (sigortasız) çalışmış ya da sosyal sigorta kapsamına girmeyen işlerde çalışan kişiler özellikle yaşlılık aylığına hak kazanabilmek için kendilerini 4/a sigortalısı gibi bildirme eğilimine girebilmektedir. 4/a ve 4/b sigortalılığı arasında yaşlılık aylığına hak kazanmak için var olan gün farkları, 4/b sigortalılarının prim borcu olması halinde gelir, ödenek ve aylıklardan yararlanamamaları, yine 4/b sigortalılarının hastalık, analık gibi ödemelerden yararlanamamaları kişilerin kendilerini bir işyerinden çalışmadıkları halde çalışmış gibi, bildirmelerine

²² Güzel, Okur, Caniklioğlu, s.315,

²³ Oğuz Karadeniz & Karadeniz, Kabakçı Hülya, Türkiye'de Eksik Ücret Bildirimini Boyutları Ve Çözüm Önerileri. Legal İş Hukuku Sosyal Güvenlik Hukuku Dergisi, 2016, Prof. Dr. Fevzi Demir'e Armağan Özel Sayısı ss.473-495

²⁴ Ali Nazım Sözer Sosyal Sigorta İlişkisi Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları No:0906. AR.89.012.074 İzmir 1991, s.34, Karadeniz, 2003, s.30, 39, Güzel, Okur, Caniklioğlu, s.87

²⁵ O Konu ile ilgili detaylı bilgi için bkz. Oğuz Karadeniz, Hülya Kabakçı Karadeniz, SSK'ya Sahte Sigortalı Bildirimi ve Sonuçları, Mali Çözüm Dergisi 2003, 12 (62), 3-13,, Mustafa Kılıç, Türk sosyal sigorta sisteminde bir problem alanı: Sahte sigortalılık, Gazi Üniversitesi SBE Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2023, Güven Ballı,, Mehmet Akif. Altunay Sosyal Güvenlik Hileleri. Akademisyen Kitabevi, 2023.

ya da işyerlerini eşlerinin üzerine devir ederek kendilerini 4/a sigortalısı olarak bildirmelerine neden olabilmektedir²⁶.

Aynı şekilde bazı devlet memurlarının tayinlerini çıkartabilmeleri için eşlerinin bir işyerinde belirli süre sigortalı olma şartını sağlamak için eşlerini belirli süre bir işyerinde çalıştırmış gibi göstermeleri de sahte sigortalılığın nedenleri arasında yer almaktadır²⁷. Özellikle inşaat sektöründe ve ihale konusu işlerde işverenlerin Kuruma bildirilmesi gereken asgari işçilik miktarını doldurabilmek için, sigortasız çalıştırdığı kişiler yerine işyerine hiç çalışmayan hatta inşaat sektörü ile hiç ilgisi olmayan idari personeli, muhasebeciyi inşaat işyerinden inşaat işçisi olarak bildirmeleri de uygulamada sık rastlanan bir durumdur²⁸.

Hemen belirtelim ki, işveren sigortalıyı fiilen çalışmadığı ancak ücret ödediği dönemlerde çalışmış gibi bildirmesi sahte sigortalılık kapsamına girmeyecektir²⁹. Bu durumlar bazen kanundan kaynaklanabilir. Örneğin 4847 sayılı İş Kanununa göre işe iade davasını kazanan işçi için ücret ve sigorta primi ödemek zorunda olan işveren için durum böyledir. Yine işçinin hastalık döneminde atıfet kabilinden ücret ödeyen ve ödediği ücret üzerinden SGK'ya prim ödeyen işverenin durumu da sahte sigortalı bildirimine girmemektedir.

Çalışan sigortalısını Kuruma bildirmeyen işyerleri teşvikten yararlanamamaktadır. Ancak bunun için bildirim yapılmadığının yapılan denetimlerde ya da mahkeme kararıyla tespiti gerekmektedir. Buradaki tespit sigortasız çalışılan sürelerin tespiti ile ilgili hizmet tespit davasıdır. Kurumun denetim elemanlarının yaptığı her denetimde tespit edilen sigortasız işçi için prim teşviki hemen kaybedilmeyebilir. İnşaat ve tarım işyerlerinde aynı gün diğer işyerlerinde ise sigortalının bir gün önce Kuruma bildirilmesi gerekmektedir. Sigortalının Pazartesi günü işe başlaması ancak bildirim yapılmadığının denetim elemanlarınca tespiti halinde de işyeri sigortasız işçi çalıştırma fiilini işlememiş olacaktır. Çünkü bir gün öncesi resmi tatildir. Dolayısıyla işveren prim teşviklerini de kaybetmeyecektir.³⁰

Diğer yandan işgücü devir oranlarının yüksek olduğu ve sigortalı giriş çıkış işlemlerinin sayıca fazla olduğu işletmelerde her zaman sigortalı işe giriş belgesini yasal süresi içinde vermek mümkün olmayabilmektedir. Bu durumda işveren prim teşviki kaybetme tehlikesi ile karşı karşıya kalabilmektedir.

²⁶ Oğuz Karadeniz, Sosyal Sigorta Sisteminde Norm ve Standart Sorunu ve Bağımlı Çalışma Statüsüne Sızmalar (4/B'ye Gerek Kaldı mı?). Sosyal Güvenlik Dünyası Dergisi.2012, S.82. ss.16-17. Nagihan Durusoy Öztepe; Sezgi Akbaş., Türkiye'de kendi adına ve hesabına çalışanların sosyal güvenliği. Sosyal güvenlik dergisi, 2018, 8.1:89

²⁷ Karadeniz, 2003, s.47

²⁸ Oğuz Karadeniz,. Dünya'da ve Türkiye'de iş kazaları ve meslek hastalıkları ve sosyal koruma yetersizliği. Çalışma ve Toplum, 2012, 3.34: 45-46. Dn.6

²⁹ Yılmaz Topçuk, "Kanunen Ücret Alındığı Halde Fiilen Çalışılmayan Sürelerde Sigortalık Durumu", Yaklaşım Aylık Dergi, Yıl:11, Sa:131, Kasım 2003

³⁰ SGK, İdari Para Cezaları Genelgesi, 01/04/2020 tarihli, s. 87

Örneğin, 1000 kişinin çalıştığı bir işyerinde işe yeni giren bir sigortalının işe giriş bildirgesinin bir gün önce verilmediğinin Kurum tarafından öğrenilmesi durumunda işveren bir ay süresince tüm sigortalılar için prim teşvikini kaybetmektedir.

2017 yılında 6824 sayılı kanun ile 5510 sayılı Kanun'a eklenen düzenleme (Ek Madde 14) ile kayıt dışı çalışma ve sahte sigortalılıkla ilgili özel bir hüküm konulmuş ve madde bir anlamda esnetilmiştir. Buna göre iki sınır getirilmiştir. Bunlardan birincisi tespit edilen sigortasız veya fiilen çalışmayan sigortalıların sayısı ile ilgilidir. Toplam sigortalı sayısının %1'ini geçmemek ve 5 kişiden fazla olmamak kaydıyla, işyerinde sigortasız işçi çalıştıran veya fiilen çalışmadığını bildirdiği halde bildirim yapmayan işyerleri için teşvikten yasaklama olmayacaktır.

İlk tespitte bir ay süre ile teşviklerden yasaklama yapılırken, ilk tespit tarihinden itibaren üç yıl içinde tekrar eden ve yasaklama kapsamına giren her bir tespit için birer yıl süreyle yasaklama yapılacaktır. Bununla birlikte beş kişiden fazla olmayan ve toplam sigortalı sayısının %1'ini geçmeyen sayıda sigortasız işçi çalıştıran veya sahte sigortalı bildiriminde bulunan işyerleri teşviklerden yararlanmaya devam edecektir.

B- YURT DIŞINA GÖTÜRÜLEN TÜRK İŞÇİLERİ

İşverenlere yönelik beş puanlık prim teşviki uzun vadeli sigorta kolları (mallük, yaşlılık ve ölüm) prim oranı işveren hissesi üzerinden yapılmaktadır. Oysa yurt dışına gönderilen Türk işçileri için işverenin uzun vadeli sigorta kolları prim ödeme yükü bulunmamaktadır. Dolayısıyla sosyal güvenlik sözleşmesi imzalanmamış ülkelere gönderilen Türk İşçileri için prime esas kazanç üzerinden ödenecek genel sağlık sigortası primleri işveren hissesinden 5 puanlık indirim sağlanmaktadır. Böylelikle gerekli koşulları sağlayan işverenler, genel sağlık sigortası prim oranını %7,5 yerine %2,5 olarak ödemektedir. Teşvikten özel sektör işverenleri yararlanacaktır³¹.

Teşvikten yararlanabilecek işverenler üç ana başlıkta incelenebilir.

1. Sosyal güvenlik sözleşmesi imzalanmamış ülkelere götürülen Türk işçilerinin işverenleri (5510 sayılı Kanununun 5 inci maddesinin birinci fıkrasının (g) bendi kapsamında)
2. Geçici görevle yurt dışına gönderilen sigortalıların işverenleri: Türkiye ile sosyal güvenlik sözleşmesi olan ya da olmayan ülkelere 5510 sayılı Kanun'un geçici 10. Maddesi kapsamında geçici görevle gönderilen sigortalılardan Türkiye'deki sigortalılık türüne göre genel sağlık sigortası primleri bulunması halinde söz konusu işçilerin işverenleri
3. Almanya ile yapılan "İstisna Akdi" sözleşmesi çerçevesinde Almanya'ya götürülen Türk işçilerinin işverenleri,

³¹ SGK, 22/07/2013 Tarih ve 2013-30 sayılı Genelge s.2

gerekli şartları taşımaları halinde söz konusu teşvikten yararlanabilmektedir.

Genel sağlık sigortasındaki prim teşviğinden yararlanma halinde işveren ayrıca malullük, yaşlılık ölüm sigortasında uygulanan 5 puanlık prim teşviğinden yararlanamayacaktır³². Yine Türkiye - Libya Sosyal Güvenlik Sözleşmesi ve İdari Anlaşması'na göre; Libya'da Türk müteahhitleri yanında çalışan Türk işçileri hakkında genel sağlık sigortası primi hariç diğer sigorta kollarına ilişkin yükümlülükler Türkiye'de açılacak olan işyeri dosyası üzerinden yerine getirilmektedir. Dolayısıyla Libya'ya çalıştırılmak üzere götürülen Türk işçilerinden dolayı işverenler 5 puanlık GSS prim teşviğinden yararlanamamaktadır.³³

Diğer yandan, Türkiye'nin imzaladığı ikili sosyal güvenlik sözleşmelerinde yurt dışına gönderilen işçilerin çalışabilecekleri süreler yer almaktadır. Beş puanlık prim teşviki söz konusu süreyi geçemeyecektir. İşveren 01/06/2013 tarihinden önce işe alınan ve bu tarihten sonra sigortalılığı devam edenler ile bu tarihten sonra işe alınan sigortalılar için teşvikten yararlanabilecektir.³⁴ Teşvikten yararlanma koşulları 5 puanlık prim teşviği ile aynıdır. Teşvikten yararlanabilmek için muhtasar aylık prim ve hizmet belgesinin yasal süresi içinde verilmesi, primlerin yasal süresi içinde ödenmesi, işverenin primi idari para cezası ve bunlara ilişkin gecikme cezası ve gecikme zammı borcunun bulunmaması gerekir.³⁵

C- 4/B SİGORTALILARINA YÖNELİK PRİM TEŞVİKLERİ

4/b sigortalıları için iki temel teşvikten söz edilebilir. Bunlardan birincisi 5 puanlık genel prim teşviği, ikincisi ise genç girişimci teşviğidir.

1. Genel Prim Teşviği

4/a sigortalıları için sigorta primi işveren hissesine yönelik prim teşviğinin benzeri bir teşvik 4/b sigortalıları içinde 01/10/2016 tarihinden itibaren uygulanmaya başlamıştır. Bu noktada isteğe bağlı sigortalılar ile muhtarlar kapsam dışı tutulmuşlardır. Prim teşviğindeki temel amaç, 4/b sigortalılarının düzenli prim ödemelerini sağlamak ve prim tahsilatını arttırmaktır. Teşvikten yararlanabilmek için iki şart bulunmaktadır. Bunlardan birincisi 4/b sigortalılarının primlerini yasal süresi içinde ödemeleri, ikincisi ise; kendi sigortalılıklarından kaynaklanan prim, idari para cezası ve bunlara ilişkin gecikme cezası ve gecikme zammı borcunun bulunmamasıdır. Bununla beraber

³² SGK, 2013-30 sayılı Genelge, s.2

³³ SGK, 2013-30 sayılı Genelge, s.2

³⁴ SGK, 2013-30 sayılı Genelge, s.2

³⁵ Güzel, Okur, Caniklioğlu, s.322

borçlarını taksitlendiren ve yapılandıran 4/b sigortalıları da söz konusu prim teşviğinden yararlanmaya devam edecektir.³⁶

2. Genç Girişimci Prim Teşviği

Genç girişimci prim teşviğinden 193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu'nun mükerrer 20. Maddesine göre genç girişimlerde kazanç istisnasından yararlanan kişiler yararlanmaktadır. Söz konusu teşvikten yararlanmak için 18 yaşını doldurmuş, 29 yaşını doldurmamış olanlar yararlanacaktır. Teşvikten sadece ticarî kazanç veya serbest meslek kazancı nedeniyle gerçek veya basit usûlde gelir vergisi mükellefi olanlar, yararlanacaktır. Madde hükmüne göre, adi ortaklıklar ve şahıs şirket ortaklıklarında sadece bir ortak (en genç olanı) bu teşvikten yararlanabilmektedir. Genç girişimciler 193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu'nun mükerrer 20. Maddesi uyarınca işe başlamalarını vergi dairesine bildirdikten sonra teşvikten yararlanabilecektir. Ayrıca genç girişimcinin kendi işinde bilfiil çalışması ve işin kendisi tarafından yönetilmesi gerekmektedir. Genç girişimcinin işyerinde çırak kalfa, yardımcı işçi çalıştırması, seyahat, askerlik, hastalık, tutukluluk ve hükümlülük nedeniyle işyerinde bulunamaması bu şartı bozmamaktadır.³⁷

Uygulama genç girişimciliği teşvik anlamında önemlidir. Ancak uygulamanın kötüye kullanımı da söz konusu olabilir. Özellikle Covid 19 küresel salgını ile beraber eve teslim kurye hizmetlerinde artış gözlemlenmiştir. Kuryelerin önemli bir kısmının iş sözleşmesi ile çalıştığı tahmin edilmektedir. Oysa kuryelerin çalışması kendi hesabına olarak vergi dairesine bildirilmekte, dolayısıyla kuryeler 4/b sigortalısı olarak sosyal güvenlik kapsamına girebilmektedirler. Özellikle 18-29 yaş arasında olanlar ise Gelir Vergisi Kanunundaki genç girişimci teşviğinden yararlanabilmektedir. Böylelikle söz konusu çalışan grubunun bir yıl boyunca asgari ücret üzerinden primleri Hazinece karşılanmaktadır. Esnaf kurye olarak isimlendirilen kuryelerin kendilerine iş sağlayan platformlar ile aralarındaki sözleşme türü değerlendirilmeli, gerçekten bağımlılık unsurunun varlığı halinde esnaf kuryeler 4/a sigortalısı yapılmalıdır. Diğer bir model ise, esnaf kuryelerin tamamının bazı Avrupa ülkelerinde olduğu gibi işçi sayılması ve İş Kanunu kapsamına alınması ve 5510 sayılı Kanun'a göre primlerinin işçi gibi ödenmesidir.³⁸

Gerek 4/b sigortalıları ile ilgili genel teşvikte gerekse genç girişimci teşviğinde 4/b sigortalılarının teşviklerden yararlanabilmek için çalıştırdığı işçilerin primlerini yasal süresi içinde ödeme, sigortasız işçi çalıştırmama ya da fiilen çalışmayan kişiyi çalışmış gibi bildirmeme gibi diğer teşviklerde aranan şartlar 4/b sigortalıları için uygulanan teşviklerde bulunmamaktadır.

³⁶ SGK, 22711/2016 Tarih ve 2016/16 sayılı Genelge

³⁷ SGK, 19/07/2018 Tarih ve 2918/28 sayılı Genelge s.1-2

³⁸ Erkan Kıdak, Kargo Taşımacılığında Kendi Hesabına Çalışma Aldatmacası Esnaf Kurye Modeli, TÜM TİS Yayınları, İstanbul 2021, s.97

SONUÇ

Primler sosyal sigorta sisteminin en önemli gelir kaynağıdır. Primlerin belirlenmesinde her riskin özelliğine göre aktüerya biliminden yararlanır. 5510 sayılı Kanun'un 81. Maddesinde genel prim oranları belirlenmiş, ardından 5510 sayılı Kanun m. 40 uyarınca fiili hizmet gün sayısı eklenen sigortalılar için işverene ilave prim ödeme yükümlülüğü getirilmiştir. Kısa vadeli sigorta kolları prim oranlarının belirlenmesinde ise işin tehlike sınıf ve derecesine göre prim alınması uygulamasından vazgeçilmiş ve %2,25 oranında sabit bir prim belirlenmiştir. Böylelikle ağır ve tehlikeli işlerde çalışan ve yüksek iş kazası ve meslek hastalığı riskine sahip işverenlerin ödemesi gereken prim yükü azaltılmıştır. Buna karşın düşük tehlikeli olarak sınıflandırılacak büro hizmetleri gibi sektörlerin prim oranı ise %1'den önce %2'ye ardından %2,25'e yükselmiştir. Söz konusu uygulama bürokrasiyi azalttığı ve Kurumun başta denetim elemanlarının iş yükünü azalttığı söylenebilir. Gerçekten 5510 sayılı Kanun'un 83 ve 84. Maddelerin yürürlükte olduğu dönemde Kurum denetim elemanlarının iş yükünün önemli kısmını işyerinin tehlike ve sınıf derecesine göre primlerin belirlenmesi uygulamasından vazgeçilmesi sosyal sigortaların prensipleri ile bağdaşmamaktadır. Söz konusu düzenleme prim yükünün işveren ve sigortalılar arasında adaletli dağılmasına neden olmaktadır.

5510 sayılı Kanun m. 82'de işverenlerin ve 4/b sigortalılarının prim yükünü hafifletmek amacıyla uygulanan dört prim teşviği bulunmaktadır. Prim teşvikleri sadece maddede sayılanlar ile sınırlı değildir. Başta 4447 sayılı Kanun olmak üzere çeşitli Kanunlarda yer alan 11 adet prim teşviki uygulaması daha bulunmaktadır. Prim teşviklerinin kayıtlı istihdamı ve prim tahsilatını ne kadar arttırdığı konusunda bilimsel çalışma sayısı çok sınırlıdır. Kamu kaynaklarının etkin kullanılmasını saptamak için söz konusu prim teşviklerinin etki analizleri yapılmalı ve kayıtlı istihdama ve prim tahsilatını etkisi olmayan prim teşviklerinin kaldırılması gerekmektedir. Prim teşviklerinin uygulanmasında istihdam yaratmayan, kayıtlı istihdamı arttırmayan prim teşviklerinden vazgeçilmesi sosyal sigortaların finansmanında en önemli gelir kaynağı olan prim gelirlerinde artışı sağlayabilecek ve sosyal güvenliğin finansmanına katkı sağlayabilecektir.